

Globala

Lietuvos sutrikusios psichikos
žmonių globos bendrijos žurnalas

Nr. 3 (23),
2018 m., rugsėjis

Savižudybių prevencijos dieną paminėjo
mindami dviračių pedalus **6 p.**

Šventėje „Tau, Vilniau!“ – ir žmonių
su psichikos negalia bendrijos **8 p.**

Meno plenere gimė
gausybė originalių darbų **14 p.**

Ketina apdrausti tėvus, prižiūrinčius neįgalųjį, kai nustatytas priežiūros poreikis

Vyriausybė pateikė Seimui išvadas, priimdama siūlymą drausti pensijų ir nedarbo socialiniu draudimu vieną iš tėvų arba įtėvių, prižiūrinčių neįgalų asmenį, kuriam nustatytas specialusis priežiūros (pagalbos) poreikis. Iki šiol buvo draudžiami tik tie slaugytojai, kurių slaugytiniams nustatytas specialusis slaugos poreikis.

Įstatymui įgyvendinti kasmet reikėtų apie 10,5 mln. eurų papildomų valstybės biudžeto lėšų.

Specialusis nuolatinės slaugos poreikis nustatomas asmenims, kuriems yra būtina nuolatinė slauga ir kurių fizinė bei psichinė negalia visiškai apriboja jų galimybes orientuotis, judėti, dirbti ir savarankiškai tvarkyti asmeninį bei socialinį gyvenimą.

Specialusis nuolatinės priežiūros (pagalbos) poreikis nustatomas asmenims, kuriems dėl labai didelių organizmo funkcijų sutrikimų reikalinga nuolatinė kito asmens priežiūra (pagalba) namuose, tvarkant asmeninį ir socialinį gyvenimą.

Numatoma, kad draudimas valstybės lėšomis būtų taikomas slaugant neįgalius asmenis, kuriems iki 2018 m. gruodžio 31 d. nustatytas nuolatinės priežiūros (pagalbos) poreikis arba nuo 2019 m. sausio 1 d. nustatytas pirmojo lygio nuolatinės priežiūros (pagalbos) poreikis.

POKYCIAI NUO 2019 M.:

Bus nustatomi dviejų lygių specialieji nuolatinės slaugos poreikiai:

- pirmojo lygio specialusis nuolatinės slaugos poreikis – nustatomas asmeniui, kuriam dėl pastovaus, negrįžtamo organizmo funkcijų sutrikimo išsivysto negalia, visiškai apribojanti jo savarankiškumą, galimybes orien-

tuotis, judėti, ir kuriam reikalinga nuolatinė 8 valandų per parą ar ilgesnės trukmės slauga (2,6 TKB (291,2 Eur)/ mėn.);

- antrojo lygio specialusis nuolatinės slaugos poreikis – nustatomas asmeniui, kuriam dėl pastovaus, negrįžtamo organizmo funkcijų sutrikimo išsivysto negalia, žymiai apribojanti jo savarankiškumą, galimybes orientuotis, judėti, ir kuriam reikalinga nuolatinė 6–7 valandų per parą slauga (1,9 TKB (212,8 Eur)/ mėn.).

Specialieji nuolatinės priežiūros (pagalbos) poreikiai gali būti dviejų lygių:

- pirmojo lygio specialusis nuolatinės priežiūros (pagalbos) poreikis – nustatomas asmeniui, kuriam dėl pastovaus, negrįžtamo organizmo funkcijų sutrikimo išsivysto negalia, iš dalies apribojanti jo savarankiškumą ir dalyvavimą visuomenės gyvenime, ir kuriam reikalinga nuolatinė 4–5 valan-

dų per parą kitų asmenų teikiama pagalba 1,1 TKB (123,2 Eur)/ mėn.);

- antrojo lygio specialusis nuolatinės priežiūros (pagalbos) poreikis – nustatomas asmeniui, kuriam dėl pastovaus, negrįžtamo organizmo funkcijų sutrikimo išsivysto negalia, nežymiai apribojanti jo savarankiškumą ir dalyvavimą visuomenės gyvenime, ir kuriam reikalinga nuolatinė ne ilgesnė negu 3 valandų per parą kitų asmenų atliekama priežiūra (pagalba) (0,6 TKB (67,2 Eur)/ mėn.).

Jeigu Lietuvos Seimas pritaris, nuostata dėl draudimo pensijų ir nedarbo socialiniu draudimu vieną iš tėvų arba įtėvių, prižiūrinčių neįgalų asmenį, kuriam nustatytas specialusis priežiūros (pagalbos) poreikis, įsigalios nuo 2020 m. sausio 1 d.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos informacija

Nauja Visuomenės informavimo įstatymo pataisa draus žeminti žmones su negalia

Nuo balandžio 1 d. įsigaliojo Visuomenės informavimo įstatymo pataisos, kuriomis bus įtvirtintas draudimas žiniasklaidoje kurstyti neapykantą, patyčias, diskriminaciją, smurtą bei fizinį susidorojimą su žmonių grupe ar jai priklausančiu asmeniu ir dėl negalios. Ši nuostata į įstatymą įtraukta po to, kai tokį siūlymą Seimo Kultūros komitetui ir Kultūros ministerijai pateikė lygių galimybių kontrolierė Agneta Skardžiuvienė.

Teisės akto papildymą ji inicijavo dar 2016 m., po to, kai Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba gavo skundą dėl žmonių su negalia žeminimo vienoje „Lietuvos ryto“ televizijos laidoje. Lietuvos

neįgalųjų forumas (LNF) į Tarnybą kreipėsi dėl laidos „Patriotai“ kūrėjų nepagarbos žmonėms su proto negalia.

„Laidoje dalyvavusio Vyriausiosios rinkimų komisijos pirmininko kaltinimo forma klausta, kodėl „tokiems“ žmonėms leidžiama dalyvauti rinkimuose. Jis ramiai paaiškino, kad teisė balsuoti gali būti panaikinta tik teismui asmenį pripažinus neveiksniu. Rinkti valdžios atstovus ir būti išrinktam – viena pagrindinių žmogaus teisių, todėl jos ribojimai negali būti pateisinti“, – prisimena l.e.p. Tarnybos Teisės skyriaus vedėjas Vytis Muliolis.

Lygių galimybių kontrolierė pabrėžia, kad Tarnyba žiniasklaidos turinio vertinti negali,

tačiau kiekvienas panašus atvejis kelia didelį susirūpinimą. „Gavę LNF skundą, nutarėme kreiptis į žurnalistų etikos inspektorių, kuri prižiūri, kaip laikomasi Visuomenės informavimo įstatymo. Tuomet ir pastebėjome, kad negalios, priešingai nei visų kitų Lygių galimybių įstatyme išdėstytų draudžiamų diskriminacijos pagrindų, nėra“, – priežastį, kodėl kreipėsi į parlamentą ir Kultūros ministeriją, įvardija A. Skardžiuvienė.

Primename, kad žiniasklaidoje pastebėję galimą neapykantos ir diskriminacijos kurstymą, tyčiojimąsi, raginimą smurtauti ar fiziškai susidorojoti su negalia turinčiais žmonėmis apie tai turėtumėte pranešti Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybai.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos informacija

Poilsis Šventojoje padeda atgauti jėgas

Virginija Mitkienė

Kaip ir kasmet, į Šventąją sugužėjo nemažas psichikos negalia turinčių žmonių būrys iš įvairių miestų ir miestelių. Atvyko po vieną, poromis, net šeimomis.

Lietuvos sutrikusios psichikos žmonių globos bendrija vykdo projektą savarankiškumui ugdyti. Neįgalieji gali atvykti pailsėti, pasilepinti saule, pasigrožėti jūra bei jos kraštovaizdžiu, susirasti draugų, dalyvauti įvairiuose užsiėmimuose bei renginiuose. Poilsiaujantiems sudaryta galimybė savarankiškumo ugdymui, individualių pomėgių ir laisvalaikio lavinimui. Kiekvienai grupei vadovauja koordinatorius, kuris organizuoja laisvalaikį. Atvykusieji atsivežė gerą nuotaiką, sveiką humorą ir rieškutes norų.

Per pirmąjį susitikimą susipažinome, prisistatėme, kas iš kur atvykę. Prisistatymus lydėjo dainos, posmai, piešiniai, pasisakymai. Šalčininkų kolektyvas pakerėjo savo puikiais balsais ir rankdarbiais. Kolektyvas padainavo savo krašto dainų, mokė visus lipdyti iš plastilino gėlytes ir kitas puošmenas.

Pasvalio ir Vilkaviškio poilsiautojai stebino savo eilėmis, kurias padeklamavo Žydruolė Žemaitė, Valentinas Kruglevičius, Birutė Vaišnienė. Negalima nepaminti rankdarbių meistrės iš Vilkaviškio Genovaitės Laudžiuviienės.

„Į stovyklą atvykau pirmą kartą. Per užsiėmimus buvo labai smagu. Turėjome progos susipažinti, pabendrauti, skambėjo dainos, liejosi posmai, klegėjo nuoširdus juokas. Atgavau jėgas, igijau pasitikėjimo savimi ir ryžto, susipažinau su naujais draugais. Todėl sugrįžus bus lengviau kibti į darbą, į nusi-

stovėjusią rutiną, vėl visomis jėgomis kabin-tis į gyvenimą. Tik niekad nepamiršiu tų nuostabių akimirkų stovykloje. Jau iškeliauju, bet nesakau sudie. Aš garsiai tariau iki pasimatymo kitais metais, draugai, vadove Virginija“, - linkėjo Žydruolė Žemaitė iš Pasvalio.

„Kiekvieną vakarą rinkdavomės į salę. Čia patiko dainuoti, žaisti, bendrauti su to paties likimo draugais. Išmokome daug naujų žaidimų, dainų. Tik gaila, kad jau reikia išvažiuoti. Širdyje kirba mintis, gal dar teks čia sugrįžti kitais metais. Labai to lauki“, - kalbėjo dar viena pasvalietė Gitana Gudienė.

„Stovykloje pasisėmiau gerų idėjų, geros nuotaikos. Gerą įspūdį paliko bendri užsi-

ėmimai. Susiradome naujų draugų ir susitokome senus“, - džiaugėsi Gita Gradinskas iš Pasvalio.

Telšių neįgaliųjų bendrija negailėjo dovanų savo draugams, atsivežė savo pagamintų figūrėlių iš molio. Vyko rankdarbių parodos, kūrė mandalas, statė draugystės pilis. Kiekvienas turėjo galimybę gamtos grožybėmis (kankorėžiais, šakelėmis, kriauklėmis, akmenėliais, gintarėliais ir t.t.) puošti mandalas, draugystės ratus, pilis... Susidraugauti padėjo šokių vakarai, pasisėdėjimai, žaidimai, dainos, posmai.

Atsisveikindami vieni kitiems linkėjome sveikatos, kantrybės, ištvermės ir susitikti kitais metais. Negailėjome šiltų žodžių ir stiprių apkabinimų. Visiems, kurie buvėte kartu, linkiu stiprios sveikatos, nepalūžti gyvenimo kelyje. Mylėti gyvenimą ir būti mylimiems. Kiekvieną dieną sutikti su šypsena ir meile.

Iš Šventosios grįžo pailsėję ir pasisėmę jėgų

Kaip ir kiekvienais metais, šiais metais į atokvėpio stovyklą pajūryje, Šventojoje, vyko kome birželio mėnesį. Apsigyvenome „Elektrono“ poilsiavietėje, atskiruose nameliuose prie pat Šventosios upelio, kuriame plaukioje antys su ančiukais bei gulbes. Tai rami

vieta poilsiui, namukai tvarkingi ir švarūs, ilsėtis juose buvo gera ir jauku.

Į mūsų pirmąją pamainą susirinko žmonės iš Mažeikių, Tauragės ir Šilutės skyrių. Susitikimai vykdavo Galerios salėje. Kadangi gamta mus lepino, orai buvo puikūs, daug

laiko praleisdavome lauke, saulėje. Kas galėjo, maudėsi jūroje.

Tradiciskai vyko daug užimtumo veiklų. Spalvinome mandalas, lauke piešėme ant akmenukų, jų, įvairių formų ir spalvų, prisirinkdavome prie jūros. Geriausiai akmenukus spalvinti sekėsi Mažeikių neįgaliesiems.

Tauragiškiai į Šventąją atvyko su savo muzikantais, jie visus stovyklautojus linksmino savo muzika ir dainomis. Tikriausiai ruošėsi kitų metų „Uzdainuokime kartu“ konkursui kuris vyks jų mieste.

Paskutinį vakarą visi kartu ėjome prie jūros palydėti saulės ir laukti kitų metų, kada vėl galėsime atvykti pailsėti prie jūros.

Šilutės žmonių su sielos negalia klubo „Sielos paguoda“ vadovas Vladas Janavičius

Lyderystės mokymai – efektyvus žingsnis geresnių rezultatų link

Lina Jakubauskienė

Rugsėjo 20-21 dienomis Lietuvos sutrikusios psichikos žmonių globos bendrija sukvietė neįgaliųjų bendrijose besilankančius žmones į neįgaliųjų lyderystės ir savipagalbos įgūdžių mokymus. Mokymai vyko Švenčionių rajone, prie gražaus ir vaizdingo Pailgio ežero. Pasak mokymų dalyvių, puikus oras, graži aplinka daug prisidėjo prie renginio sėkmės.

Bendrijos pakviesti lektoriai nemažai laiko skyrė praktiniams užsiėmimams. Profesorė Angelė Kaušylienė kalbėjo apie grupes, apie jų susidarymą, narius ir jų vaidmenį grupėje. „Visi mes esame labai skirtingi, todėl jungtis į gru-

pes nėra paprasta. Reikia mokėti išklausyti, būti kartu. Turime išsiugdyti priklausomumo grupę jausmą. Be to, labai svarbu mokėti sėkmingai spręsti konfliktus, kurie neišvengiamai kyla bet kurioje grupėje“, – kalbėjo A. Kaušylienė.

Pasak jos, buriant grupę reikia žinoti, ko norime – ar spręsti socialines problemas, ar gerinti socialinius įgūdžius, ar ko nors mokytis. Svarbu, kad visi vienodai suprastų tikslus. Visi grupės nariai turi pasiskirstyti vaidmenimis.

„Visi negali būti lyderiai. Turime tartis, kas bus lyderis, kas kokį vaidmenį prisiims. Svarbu susikalbėti, suprasti, išgirsti, mokėti spręsti konfliktus. Čia svarbiausias vaidmuo tenka lyderiui. Nebūtinai tai turi būti vienas asmuo. Grupė gali susitarti, kad kaskart bus vis kitas lyderis. Galima rinktis ir pastovų“, – pabrėžė profesorė.

Jos teigimu, grupės sudėtis gali būti labai įvairi. Komandoje visi pasiskirsto tam tikrais vaidmenimis, atlieka tam tikras funkcijas.

Teorinę paskaitos dalį pagyveno ir lektorės parengti praktiniai užsiėmimai, gyvenimiški patarimai ir panašiai. Visi drauge bandė kurti grupės taisykles, svarstė, kas grupėje svarbu visiems jos nariams.

Vadybos ir psichologijos instituto direktorė prof. Aistė Diržytė mokė susirinkusiuosius stresinių situacijų įveikos būdų. Visi mokymų dalyviai drauge imitavo savipagalbos grupes. Po praktinių užduočių sekė jų įsivertinimas.

Pirmasis vakaras baigėsi pasikalbėjimais su žolininke Juzefa Kupčinskiene. Antrąją mokymų dieną apie ergoterapiją ir aktyvios fizinės veiklos vaidmenį kalbėjo aktorius Darius Rakauskas.

„Akivaizdu, kad savipagalbos grupės yra veiksmingas modelis, įgalinantis ir paskatintis žmones perimti atsakomybę už savo gyvenimą į savo rankas. Mūsų mokymų tikslas – kad patys žmonės su negalia aktyviau dalyvautų bendruomenių veiklose, formuotų savipagalbos grupes ir taptų šių grupių lyderiais, prisidėtų prie savo organizacijų gerovės“, – sakė Lietuvos sutrikusios psichikos žmonių globos bendrijos vadovas Vaidotas Nikžentaitis.

Visi kalbintieji mokymų dalyviai džiaugėsi, kad toks renginys įvyko, kad per jį visi pasisėmė naujų žinių bei patirčių. „Visi mokymai naudingi, visuose stengiuosi dalyvauti. Kaskart parsivežu naujų dalykų, paskui bandau įgytą patirtį pritaikyti savo bendrijoje“, – sakė Kauno klubo „Likimo draugai“ atstovas Gediminas Juodelė.

Autorės nuotraukos

Apsaugoto būsto programa – trijuose Lietuvos miestuose

Lina Jakubauskienė

Lietuvos sutrikusios psichikos žmonių globos bendrija laimėjo Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos skelbtą viešąjį pirkimą dėl apsaugoto būsto paslaugų teikimo. Atskiruose būstuose Vilniuje, Tauragėje ir Utenoje apsigyveno šešiolika žmonių.

Suteikia galimybę gyventi savarankiškiau

Apsaugotas būstas – tai konsultavimo, tarpininkavimo, socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo paslaugos ir gyvenamosios vietos suteikimas (jei asmuo neturi savo) bendruomenėje. Ji teikiama žmonėms su psichikos negalia, kurie yra tik iš dalies savarankiški. Apgyvendinimas derinamas su individualia atvejo vadybininko pagalba ir kitomis paslaugomis bendruomenėje, padedančiomis plėtoti ir palaikyti asmenų socialinius ir savarankiško gyvenimo įgūdžius, siekiant visiško jų savarankiškumo.

Apsaugoto būsto paslaugos teikimo trukmė – 20 mėnesių. 2 mėnesiai skirti būstų, gyventojų suradimui, parengimui, paslaugos teikimo terminas yra 16 mėnesių, 2 mėnesiai skirti ataskaitoms parengti.

Paslaugos teikiamos vadovaujantis Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymu, Lietuvos Respublikos Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymu, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo bei kitais galiojančiais teisės aktais ir norminiais dokumentais.

Pasak Lietuvos sutrikusios psichikos žmonių globos bendrijos vadovo Vaidoto Nikžentaičio, apsaugotame būste žmonės įkurdinami tam tikram laikotarpiui, iki jie bus pasirengę gyventi savarankiškai. „Dažniausia į šiuos butus persikelia žmonės, ilgesnį laiką gydęsi ligoninėse, gyvenę globos įstaigose ar patyrę tėvų hiperglobą, todėl neturintys savarankiško gyvenimo įgūdžių. Specialistai padeda jiems įvairiose gyvenimo srityse – tiek tvarkytis buityje,

ties ir spręsti teisinius ar kitus reikalus. Apsaugotame būste apsigyvena tie asmenys, kuriems specialistų pagalbos nereikia daug. Mūsų atveju su žmonėmis sostinėje dirba dvi atvejo vadybininkės, Tauragėje ir Utenoje – po vieną“, – dėsto bendrijos vadovas.

Jo teigimu, apsaugotame būste apgyvendinami žmonės turi atitikti tam tikrus numatytus kriterijus. Jie turi reguliariai vartoti skirtus vaistus, bendradarbiauti su specialistais, laikytis numatyto režimo, dalyvauti reabilitacijos programose ir pan. Vertinamas ir amžiaus kriterijus.

Pasak Lietuvos sutrikusios psichikos žmonių globos bendrijos atvejo vadybininkės Jurgitos Gračiovienės, su kiekvienu apsaugotame būste apgyvendinamu žmogumi buvo pasirašyta sutartis, kur aptartos vidaus tvarkos taisyklės ir kiti dalykai. „Su kokiomis problemomis susidūrėme įgyvendindami šią programą? Bene sudėtingiausia buvo rasti būstų savininkų, kurie sutiktų apgyvendinti psichikos negalią turinčius žmones. Kaip žinia, nuomoti būstus galėjome tik remdamiesi šalyje galiojančiais įstatymais, su nuomotojais pasirašyti sutartis. Norinčiųjų apsigyventi apsaugotame būste žmonių surasti buvo kur kas lengviau“, – pabrėžia specialistė.

Apsaugotame būste žmonės galės gyventi šešiolika mėnesių. Šiuo metu sostinėje programoje dalyvauja aštuoni žmonės, Tauragėje ir Utenoje – po keturis.

Gyventojų istorijos – įvairios

Apsaugotame būste apgyvendinti tiek vienišos žmonės, tiek ir mamos su vaikais. Rūta

viename iš butų gyvena su mažamečiu sūnumi. Moteris pasakoja sunkia depresija susirgusi 21-erių. Tam įtakos turėjo sudėtinga vaikystė, psichikos sutrikimų turėję tėvai. „Namuose ramybės nebuvo. Tėčiui buvo diagnozuotas psichikos sutrikimas, mama niekada nesikreipė į specialistus ir nesigydė, tačiau taip pat turėjo ir turi problemų. Todėl kuo anksčiau norėjosi pabėgti iš namų. Devyniolikos išteklėjau, pradėjau gyventi savarankiškai. Gimė sūnus. Apie mano gyvenimą būtų galima parašyti knygą. Tiek jame buvo pakilimų ir kritimų, sunkių situacijų, iš kurių kapstytis turėjau pati viena“, – pasakoja Rūta.

Mėgstanti gamtą, turinti meninių gebėjimų moteris baigė du Kraštovaizdžio dizaino specialybės kursus. „Prižiūrėti aplinką man labai patinka. Vienu metu turėjau klestinčią aplinkotvarkos įmonę, kurioje dirbo daugiau kaip dvidešimt žmonių. Sodybos ant ežero kranto kieme stovėjo prabangus automobilis, turėjau daug pinigų. Be to, domėjausi kinologija, kieme lakstė keturi veisliniai šunys. Mėgau sėkmę, mėgau dalintis ja su kitais. Deja, tokius pakilimus vėliau keisdavo skaudūs kryčiai“, – dėsto moteris.

Pirmasis jos vyras buvo net 23 metais vyresnis. „Jis užaugino mane kaip žmogų. Ir užaugino tokią pat kaip jis pats. Dviem vienodiems išsitekti po vienu stogu buvo sunku. Todėl išsiskyrėme“, – gyvenimo istoriją dalijasi Rūta.

Antrą kartą moteris išteklėjo už geriančio ir smurtančio vyro. „Naiviai tikėjau, kad galėsiu jį pakeisti. Tačiau vėliau supratau: jei žmogus keistis nenori, to padaryti neįmanoma. Nežinau, kaip po šios santuokos likau gyva. Nesulaukiau jokio palaikymo iš aplinkinių. Vyras mane mušė besilaukiančią, gavau per veidą ir pirmosiomis dienomis grįžusi iš ligoninės su naujagimiui. Mane užaugino močiutė, kurią labai mylėjau. Pamaniau – ką ji pasakytų žinodama, kad leidžiuosi šitaip žeminama ir niekinama? Pasakiau sau: jei nepasirysi skirtis, vyras mane užmuš. Kai sūneliui buvo vos keturi mėnesiai, išvariau vyrą iš namų ir radau jėgų išsikaupti pati“, – teigia pašnekovė.

Dabar ji ne tik pati jaučiasi tvirta, bet ir savaistoriškai smurtą patyrusių moterų grupėje. „Jei vyras smurtavo prieš moterį vieną kartą, nereikia būti naivioms ir tikėti, kad tai nepasikartos. Labai svarbu neįsisukti į ydingą ratą, kuomet išeičių rasti jau būna sunku“, – kalba Rūta.

Ji džiaugiasi, kad pastaruoju metu medikams pavyko pritaikyti tinkamus vaistus, tu, kuriuos ji vartojo anksčiau, šalutinis poveikis buvo pernelyg varginantis. Todėl dabar ji jaučiasi esanti kupina jėgų ir noro žengti pirmyn.

Ne mažiau tragiška ir dar vienos apsaugoto būsto gyventojos Editos (vardas pakeistas, redakcijai žinomas) istorija. Ji depresija su šizofektišku sutrikimu susirgo dar paauglystėje,

Nukelta į 6 p.

Atkelta iš 5 p.

besimokydama mokykloje. „Tėtis taip pat sirgo, jam negalia pripažinta jaunystėje, po to, kai pateko į avariją. Jam diagnozuota psichozė, depresija, epilepsija. Dabar suprantu, kad mama taip pat buvo depresija, tiesiog niekas apie tai tuo metu nekalbėdavo“, – pasakoja Edita.

Ji sako, kad tėvai vienas kito nesuprato, todėl labai pykosi. „Mama visai nesugebėjo tvarkytis namuose, dabar ji neša namo nereikalingus daiktus. Tėtis – atvirkščiai, buvo pedantiškai tvarkingas. Todėl konfliktų kildavo nuolatos. Abu tėvai turėjo problemų su psichika. Galbūt todėl šie sutrikimai pasireiškė ir man“, – kalba moteris.

Ji neslepia, kad, būdama paauglė, žalodavo save, nes fizinis skausmas atrodė mažesnis už fizinį. Be to, ji metė mokyklą, nes neturėjo jėgų mokytis, nepritapo prie bendraamžių.

„Dažnai teko gydytis, gerti vaistus. Paskutiniaisiais gyvenimo metais mano tėčiui diagnozuotas vėžys, taip pat – senatvinė demencija. Gyvenau su tėvais, tėčio slauga buvo labai sunki. Labai kentėjau dvasiškai, nežinojau, ką daryti, svirdavo rankos. Daug meldžiausi, prašydamą Dievo, kad padėtų surasti išeitį iš sudėtingos gyvenimiškos situacijos. Tuomet išgirdau apie įgyvendinamą apsaugoto būsto

programą. Labai džiaugiuosi, kad man suteikta galimybė joje dalyvauti“, – šypsosi Edita.

Patenkintos gyvenimu apsaugotame būste

Abi moterys sako labai patenkintos suteikta galimybe apsigyventi apsaugotame būste ir gaudamos atvejo vadybininko pagalbą.

„Kaip žinia, išsinuomoti būstą su vaiku yra labai sunku. Abu džiaugiamės, kad turime kur gyventi. Jau apsipratome naujajame bute, jis tvarkingas, su gražiu balkonu, kur auginu pomidorus. Ši pagalba – tarsi mamos glėbys, saugus ir šiltas. Labai džiaugiuosi ir specialistų Jurgitos bei Vilmos Kunsmo-naitės pagalba. Vilma pataria, padeda spręsti teisinius klausimus dėl alimentų vaikui iš buvusio vyro. Kartu einame į koncertus, sprendžiame buitines ir kitas iškilančias problemas“, – kalba Rūta.

Moteris sako esanti labai dėkinga tiems, kurie sumanė ir įgyvendina apsaugoto būsto programą, nes tai puiki pagalba žmogui su negalia įgyti reikiamus įgūdžius gyvenimui.

Edita taip pat gyvenimą apsaugotame būste priima kaip didelę likimo dovaną. Floristės išsilavinimą turinti moteris anksčiau dirbo, tačiau, pablogėjus sveikatai, neteko

darbo, gyveno kartu su neigaliais tėvais. Šie metai, pasak Editos, jai buvo sunkiausi gyvenime. Per šį laikotarpį teko ne vieną sykį gydytis ligoninėse.

„Specialisčių pagalba labai nuoširdi, čia dirba labai šilti žmonės. Su Jurgita galiu visada pasikalbėti atvirai, ji išklauso, padeda. Papasakojau jai apie mamos ligą, Jurgita žada pagelbėti ir čia. Ji paragina susitvarkyti namus, kartu gaminame maistą. Net jei man kartais nesinori ko daryti, Jurgita gražiai, taktiškai priverčia“, – šypsosi Edita.

Gražus bendravimas su darbuotojomis moterį ypač džiugina. „Niekada neturėjau daug draugų, visada buvau truputį kitočia. Su Jurgita esame draugės, kartu einame į bažnyčią, pasivaikščioti po miestą, į renginius. Kai pablogėjo sveikata, panorau atsi-gulti į ligoninę, ji pati mane nuvežė, tvarkė dokumentus, vėliau atvežė trūkstantus reikalingus daiktus, lankė ligoninėje, po to parvežė namo. Tai – labai šiltas, nuoširdus, pagal krikščioniškas vertybes gyvenantis žmogus“, – kalba moteris.

Abiejų teigimu, panašių programų žmonėms su psichikos negalia labai reikia. Apsaugotas būstas gelbsti žmogui sudėtingiausiais gyvenimo atvejais, pradeda atsistoti ant kojų, įgyti socialinių įgūdžių, pradėti naują gyvenimo etapą.

Savižudybių prevencijos dieną paminėjo mindami dviračių pedalus

Lina Jakubauskienė

Rugsėjo 10-ąją tradiciškai minima Pasaulinė savižudybių prevencijos diena. Jau trečiąjį kartą vilniečiai ją paminėjo surengdami dviračių žygį. Į jį susirinko tiek įvairių valstybinių, tiek nevyriausybinių institucijų bei organizacijų atstovai.

Problema – sudėtinga

Pasak specialistų, savižudybė – itin rimta visuomenės psichikos sveikatos problema. Norint sumažinti savižudybių mastą, visiems būtina veikti kartu. Savižudybės prevencijos

programų sėkmę lemia informacijos sklaida, mokymai, visuomenės įtraukimas.

Pasaulio sveikatos organizacijos duomenimis, kasmet pasaulyje nusižudo apie milijoną žmonių, arba kas 40 sekundžių – vienas žmogus. Kas 3 sekundes kas nors pasau-

lyje bando žudyti. Savižudybė – viena iš trijų dažniausių mirties priežasčių tarp 15-35 amžiaus žmonių.

Vieno žmogaus savižudybė įprastai atsiliepia mažiausiai šešiams žmonėms, ilgai palikdama psichologines bei socialines artimojo poelgio pasekmes.

Kasmet rugsėjo 10 dieną minima Pasaulinė savižudybių prevencijos diena, kurios tikslas – atkreipti visuomenės dėmesį į savižudybių kiekį, drauge ieškoti išeikių, kaip jį sumažinti. Lietuvoje savižudybių problema itin aktuali. Per metus mūsų šalyje nusižudo apie 800 žmonių.

Remiantis tyrimais, net 75 procentų savižudžių apie ketinimą nusižudyti prasitaria šeimos nariams ar draugams. Todėl labai svarbu, kad kuo daugiau žmonių žinotų, kaip atpažinti žmogaus siunčiamus signalus, kaip jam padėti.

Dviračių žygis – trečiasis

Pirmasis dviračių žygis Pasaulinei savižudybių prevencijos dienai paminėti Lietuvoje surengtas prieš trejus metus. Jo iniciatoriai – „Jaunimo linijos“ atstovai. Vėliau prie jų prisijungė ir Vaikų linija, taip pat Vilniaus psi-

chikos sveikatos centras, Savižudybių prevencijos biuras.

Pasak Savižudybių prevencijos biuro specialisto Rimanto Misevičiaus, rugsėjo 10-ąją panašūs renginiai vyksta visame pasaulyje. „Šios dienos šūkis – „Man rūpi“. Tik veikdami kartu, galime sumažinti savižudybių mastą. Todėl šią dieną žmonės įvairiose šalyse pamini vienaip ar kitaip keliaudami. Kelias – tarsi simbolis to, ką tenka nuveikti specialistui, dirbančiam su savižudiškų minčių turinčiu žmogumi. Užtrunka, kol įgyji jo pasitikėjimą, kol jį prakalbini“, – pabrėžia R. Misevičius.

Pasak jo, žmonės turi mokytis atpažinti savižudiškų minčių turintį žmogų, išdrįsti paklausti, kaip jis jaučiasi. „Ši proga – jautri ir skaudi visiems, tačiau ji suburia vilčiai. Džiaugiuosi, kad Lietuva vis labiau pasidengia pagalbos, mokymų tinklu, kad atsiranda vis daugiau apmokytų specialistų. Tokiu būdu pagalbos žmonėms sulaukti lengviau“, – sako Savižudybių prevencijos biuro atstovas.

Renginį vedęs Juozas Liesis šį tinklą pavadino „vilties tinklu“, kuris gali priimti ir apsaugoti krentantį, savižudybės kelią pasirinkusį žmogų. Jis pripažino pats svarstęs apie savižudybę, todėl žino, kaip jaučiasi šį kelią besirenkantis žmogus.

Renginyje dalyvavęs LR Seimo narys Robertas Šarnickas kalbėjo apie tai, kad su savižudybėmis susiduria daugelis, pabrėžė, kad kiekvienas žmogus yra svarbus, kad kiekvieną reikia matyti ir stengtis jam padėti. Labai svarbu, kad pagalba būtų pradėta teikti kuo anksčiau – dar mokyklose, kadangi savižudybės – ir jauniems žmonėms aktuali problema.

Nusižudęs žmogus palieka artimiesiems ne tik netekties, bet ir kaltės jausmą. Apie tai, kaip padėti nusižudžiusiųjų šeimoms ir artimiesiems, kalbėjo asociacijos „Artimieji“ narės Simona ir Roma. Pasak jų, labai svarbu, kad žmonės išdrįstų apie tai kalbėti, kad būtų mažinama stigma, žyminti nusižudžiusiųjų šeimas.

„Kuriam savipagalbos grupės, kurios padeda išgyventi netektį. Knygoje „Be pavadinimo“ sudėjome daugybės žmonių patirtis ir jausmus, kuriuos jie patiria praradę artimuosius. Tai – ir postūmis mažinti tylą“, – sako Simona.

Pasak Romos, šios grupės – tai vieta, kur artimieji randa pagalbą, kur gali išsikalbėti, įveikti apėmusius gėdos, kaltės, beviltiškumo jausmus, kurie dažnai kovoja artimųjų viduje.

Mokymai – specialistams

Savižudybių prevencijos mokytojų asociacijos atstovas Antanas Grizas dalijosi mokymų, surengtų Lietuvos regionuose, patirtimi. Ši asociacija – tai entuziastingų ir didelę patirtį

turinčių lektorių komanda, kuri pagal specialias mokymų programas Lietuvoje apmokė didelį kiekį specialistų.

Pasak A. Grizo, mokymai skirti tam, kad visi specialistai būtų pasirengę pastebėti savižudybės pavojų, mokėtų suteikti pirmąją pagalbą apie savižudybę svarstantiems žmonėms. Mokymų programos skirtos socialiniams darbuotojams, gydytojams, slaugytojams, mokytojams, seniūnijų darbuotojams, policijos ir priešgaisrinės apsaugos pareigūnams, gydytojams psichiatriams, psichologams, psichoterapeutams ir pan.

Savižudybių prevencijos mokytojai moko specialistus atpažinti savižudybės riziką, pradėti pokalbį apie savižudybę, nukreipti tiesioginės pagalbos, išklausti apie savižudybę svarstantį žmogų, nustatyti apie savižudybę svarstančio žmogaus poreikius, sukurti individualizuotą saugumo planą.

Kaip atpažinti ir bendrauti?

Pasak specialistų, labai svarbu atpažinti pagrindinius požymius, kurie rodo, kad žmogus turi savižudiškų minčių. Žmogus, svarstantis apie savižudybę, neretai kalba apie tai, kad jis jaučiasi našta kitiems, jaučiasi kaip spąstuose, nemato prasmės gyventi. Taip pat pateikia užuominas, kad jo ar jos greitai nebebus, kalba apie tai, kad patiria nepakeliamą skausmą.

Jo nuotaikos nuolat svyruoja. Pasireiškia depresija, interesų praradimas, desperacija, susierzinimas, bejėgiškumas, nerimas. Kinta ir žmogaus elgesys. Jis vartoja daugiau alkoholio ar vaistų, ieško savižudybės būdų ar priemonių. Savižudiškų minčių turintys žmonės demonstruoja neatsargų elgesį, žmogus atsitraukia nuo įprastos veiklos, atsiranda nemiga ar mieguistumas. Neretai toks žmogus išdalina jam buvusius brangius daiktus. Kai kuriais atvejais gali pasireikšti agresija, žmogus lanko artimuosius, siekdamas atsisveikinti.

Pastebėjus šiuos požymius, reikia žmogų išklausti, nenuvertinti ketinimų rimtumo. Prireikus rekomenduoti specialistų konsultacijas, kurie padėtų žmogui, įtikintų jį rinktis ne mirtį, o gyvenimą.

Autorės nutoraukos

Šventėje „Tau, Vilniau!“ – ir žmonių su psichikos negalia bendrijos

Lina Jakubauskienė

Šiais metais sostinės širdyje – Katedros aikštėje – vykusioje „Tau, Vilniau!“ šventėje tradiciškai skambėjo muzika, o žmonių su negalia organizacijos prekiaavo savo sukurtais darbais. Šiųmečio renginio šūkis – „Už miestą tau ir man“.

Kasmetinis renginys

Šventė vyksta kiekvienų metų rudenį, „Sostinės dienų“ metu. Ji tapo Vilniaus miesto kultūros renginiu, kuris prisideda prie neįgaliųjų ir negalios neturinčių žmonių suartėjimo. Šį renginį nuo 2003-ųjų organizuoja Lietuvos specialiosios kūrybos draugija „Guboja“.

Šventę globoti sutiko Socialinės apsaugos ir darbo ministras Linas Kukuraišis, o ją tradiciškai vedė ilgametis draugijos „Guboja“ bendražygis dainininkas Jurgis Brūzga. Renginys iš dalies finansuojamas Neįgaliųjų reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Vilniaus miesto savivaldybės, rėmėjų lėšomis. Pasak renginio organizatorių, ši šventė tradiciškai yra tapusi skirtumams dėl negalios ištrinančiu renginiu.

Šiais metais šventė „Tau, Vilniau!“ tapo socialinės įtraukties renginiu, kurio moto –

„Už miestą tau ir man“. Į šį didžiulį susibūrimą suvažiavo apie 2000 dalyvių iš visos Lietuvos. Tai – neįgaliųjų skėtinių asociacijų meno mėgėjai, nevyriausybinių organizaci-

jų vaikams konfederacijos nariai, kiti bendaminčiai. Į šventę įsiliejo ir nemažas būrys savanorių: kariai, Pasieniečių mokyklos kursantai, moksleiviai, studentai ir kt.

Šiomet šventės dalyviams pasiūlyta naujų veiklų, idėjų. Renginys prasidėjo iškilminga dalyvių eiseną nuo Rotušės aikštės. Katedros aikštėje koncertavo įvairių žanrų neįgaliųjų meno saviveiklos kolektyvai, o taip pat valstybinis pučiamųjų instrumentų orkestras „Trimitas“, choras ARTyn, Vilniaus vaikų ir jaunimo popdainavimo studija „Hey!“, dainininkai Vaidas Baumila, Ramūnas ir Aušra Difartai, kiti atlikėjai. Bernardinų sode vyko meno kolektyvų dužgės.

Vilniečiai ir miesto svečiai ne tik turėjo galimybę apžiūrėti ir įsigyti suvenyrų, meninių dirbinių, pasiklausyti nuotaikingų pasirodymų, šauniai pasilinksinti, bet ir dalyvavo sportinėse, edukacinėse, kitose veiklose, kurias organizavo renginio bendraminčiai: Lietuvos Parolimpinis komitetas, VšĮ „Sveikas miestas“, Lietuvos aktyvios reabilitacijos asociacija, Kristinos Piekautaitės šokių studija, VšĮ „Artoteka“, LPF „Maistas sielai ir kūnui“, VšĮ „Neįgaliųjų Naujasis teltukas“ ir kt.

Džiaugėsi ne tik renginiu, bet ir galimybe aplankyti sostinę

Sutrikusios psichikos žmonių globos bendrijos kolektyvų šiais metais nebuvo gausu. Tačiau jie prekiaavo savo sukurtais originaliais darbais keliose palapinėse.

Biržų sutrikusios psichikos žmonių globos bendrija atvežė į mugę atvirukų, mezginių, pintų krepšių. Pasak bendrijos atstovės Audronės Skudrickienės, į mugę biržiečiai

stengiasi atvykti kasmet. „Susirinkę į užsiėmimus, piešiame, stengiamės išbandyti naujas technikas. Taip kurti visiems įdomiau“, – pasakoja A. Skudrickienė.

Mugei biržiečių pagaminti atvirukai – itin originalūs, čia piešimo technika kaitaliojasi su siuvinėjimu spalvotomis juostelėmis. Vis dėlto A. Skudrickienė pasiguodžia, jog šie dirbiniai nėra itin noriai perkami. Visi mieliau dailios praktiškų daiktų.

Krepšių mugei pripynė Biržų sutrikusios psichikos žmonių globos bendrijoje besilankantis Petras. Tai – jo laisvalaikio darbai. Petras baigęs Kauno taikomosios dailės mokyklą, taigi jo darbai – dailūs ir kokybiški. „Laisvalaikiu dar mėgstu piešti pieštuku, tapyti. Bendrijoje mokomės ir naujų technikų, tačiau man labiausiai patinka gaminti praktiškus, buityje pritaikomus daiktus“, – dėsto vyras.

Vilniaus miesto psichikos sveikatos centro Psichosocialinės rehabilitacijos skyriaus palapinėje buvo galima įsigyti įvairių dirbinių. Osvaldas Žvirblis rodė iš virvelių pagamintus krepšius, kuriuose patogiu laikyti įvairias rudens gėrybes – obuolius, bulves ir pan. „Gaminame šiuos darbelius per užsiėmimus. Dar turime dekupažo technika puošų dėžių, dėžučių, padėkliukų. Darbo, kūrybinių įgūdžių atkūrimas ir formavimas mūsų darbe yra itin svarbus“, – dėsto O. Žvirblis.

Pasak jo, kasmet stengiamasi mugei pristatyti ką nors naujo, originalaus. Ir šiais metais akį traukė gausybė molio darbų, žvakės,

O. Žvirblio kurti paveikslai iš šiaudų. Pasak psichikos sveikatos slaugytojos Daivos Kalantienės, besigydantieji ligoninėje geba sukurti ir originalių, ir gražių darbų, kuriuos negėda parodyti visuomenei.

Salčininkų sutrikusios psichikos žmonių globos bendrija šventėje dalyvavo antrąjį kartą. Bendrijos vadovė Leokadija Nurnickaja vieną po kito rodė originalius, kokybiškus neįgaliųjų kurtus darbus. Akį ypač traukė spalvingos megztos suknelės, skirtos mažosioms puošėivoms, taip pat kruopščiai nertos servetėlės, vasarinės kepurėlės. „Kaip matote, turime visko – nuo atvirukų, nertų gėlių, kepurėlių iki megztų drabužių. Susirinkę į užsiėmimus dirbame, netinginiaujame. Todėl ir parduoti mugėje turime ką“, – šypsosi bendrijos vadovė.

Pasak jos, prekyba šiais metais sekasi puikiai. Ypač perkamos megztos kojinės tiek suaugusiems, tiek mažyliams, taip pat kepuraitės vaikams, įvairūs žaislai.

Vilkaviškio sutrikusios psichikos žmonių globos bendrijos palapinėje akį labiausiai traukė vilkaviškiečių kuriamos originalios lėlės tautiniais kostiumais. Tačiau, pasak buvusios bendrijos vadovės, dabar – eilinės narės Albinos Tiunaitienės, jos nėra itin gerai perkamos. „Apskritai prekyba šiemet gana vangė. Gal tam įtakos turi tai, kad „Sostinės dienos“ vyksta jau trečiąją dieną, žmonės suvenyrų prisipirkę.

Bene geriausiai perkamos iš veltinio nuveltos šlepetės“, – pasakoja A. Tiunaitienė.

Šalia paminėtųjų gaminių, vilkaviškiečių palapinėje mugės lankytojai galėjo nusipirkti gaminių iš odos, popieriaus. Greta puikavosi originalios riešinės, įvairios megztos kojinės, iš veltinio velti karoliai.

Vilkaviškiečiai vis tiek džiaugėsi galimybe atvykti į Vilnių, pabūti su kitais žmonėmis. „Puiku ir tai, kad šiemet mus pasitiko itin geras oras. Iš viso mūsų atvažiavo šešiolika žmonių. Tie, kurie atvežė savo darbus, prekiauja palapinėje. Visi kiti iškeliavo pasivaikščioti po Vilnių, aplankyti čia esančias bažnyčias“, – sako A. Tiunaitienė.

Autorės nuotraukos

Nepriklausoma Lietuva 1918–1940 m.: neįgaliųjų judėjimo pradžia

Nepriklausomybės pradžioje ir visuotinio gyventojų surašymo metu, kaip ir šiais laikais, nebuvo aiškiai apibrėžtos penkios žmonių negalios, o daugelyje to meto teisinių aktų, spaudoje publikuotų straipsnių žmonės su negalia tiesiog būdavo vadinami invalidais. Tačiau jau buvo žengti pirmieji žingsniai, kurie atvėrė kelius neįgaliesiems bei sudėjo pamatus jų teisėms užtikrinti Lietuvoje.

Negalios nebuvo aiškiai apibrėžtos

Kuomet 1918 m. vasario 16 d. atsikūrusiai Lietuvai dėl nepriklausomybės teko kovoti su išorės priešiniais – Sovietų Rusijos, bermontininkų ir Lenkijos kariuomene, valdžia per visą nepriklausomybės laikotarpį išskirtinį dėmesį skyrė nepriklausomybės kovose negalią patyrusiems asmenims (karo invalidams) bei jų šeimoms. Į atskiras neįgaliųjų grupes, pavyzdžiui, kurčiuosius, nebuvo gilinamasi.

„Kurčiųjų padėtimi susirūpinta tik nepriklausomybės pabaigoje, kai 1938 metais Kaune buvo įkurta Lietuvos kurčiųjų – nebylių draugija, nes dauguma jų neturėjo išsilavinimo. Jie dažniausiai gyveno atokiose kaimo vietovėse ir tėvai nežinodavo, kad galima kurčiuosius ugdyti. Šie paprastai būdavo darbininkai ūkiuose. Kokią negalią bepažintum, anksčiau būdavo gėda sakyti, kad turi neįgalų vaiką. Iš aplinkinių galėdavai susilaukti vien patyčių ir didelio pažeminimo. Tad juos slėpdavo, nes kurčiasis atrodydavo kaip kvailas. Kaip sakiau, labai maža dalis jų turėjo išsilavinimą. Būtent šiuo tikslu buvo įkurta Lietuvos kurčiųjų – nebylių draugija, kad suvienytų visus kurčiuosius ir užsiimtų jų švietimu. Anksčiau kurtieji iš tikrųjų buvo labai apleisti ir niekas jais nesirūpino.

Šiuo laikotarpiu iki keturiasdešimtųjų metų ir prasidėjo kurčiųjų judėjimas“, – sako Lietuvos kurčiųjų draugijos pirmininkas Kęstutis Vaišnora.

1923 metais Lietuvos gyventojų visuotiniame surašyme skiltyje „Lietuvos gyventojų fiziniai trūkumai“ nurodyta, jog „fizinį trūkumą sąvoka neaiški ir nepastovi. Todėl veik visur dabar iš visų fizinį trūkumą imami tik tie, kurių požymiai tiek aiškūs, jog nekelia jokios abejonės“. Lietuvos gyventojų surašyme tokiais trūkumais nuspręsta laikyti „aklumą abiem akim, nebylumą, kurtumą, šlubumą, beprotumą, be vienos rankos, be vienos kojos, be abiejų kojų, beprotystę (gydytojų konstatuotą), paraližą“. Surašymo metu paaiškėjo, kad su nurodytais trūkumais Lietuvoje (be Klaipėdos krašto) gyveno 26 377 asmenų.

Pirmas visuotinas aklųjų surašymas

Regėjimo negalią turinčiųjų padėtis ėmė keistis į gerąją pusę po visuotinio aklųjų surašymo 1935 metais, kurį organizavo Lietuvos akliems globoti draugija. Siekta išsiaiškinti, kiek tiksliai Lietuvoje yra aklųjų, kuriuose šalies regionuose jis daugiausiai išplitęs. Šie duomenys turėjo pasitarnauti bandant padėti kovai su aklųjų problemomis.

„Aklųjų padėtis buvo prasta, jeigu to meto šviesuomenė dvidešimt šešiaisiais metais ėmėsi iniciatyvos sukurti žmonių su negalia, šiuo atveju – aklųjų, organizaciją. Kiek domėjausi, iki tol jokia organizuota veikla nebuvo vykdoma, švietimas irgi nebuvo užtikrinamas. Proveržis prasidėjo tik sukūrus akluosius vienijančią organizaciją bei Kaune atidarius taip vadinamą Aklųjų institutą. Tai buvo pirmoji mokykla žmonėms su regos negalia“, – sako Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos pirmininkas Sigitas Armonas.

Aklųjų padėtį sunkino tai, kad Lietuvoje kurį laiką į juos žiūrėta abejingai, priešingai nei kaimyninėse valstybėse, kur jau veikė akliams skirtos ugdymo įstaigos. Prieš Pirmąjį pasaulinį karą Lietuvoje nebuvo nė vienos specialios akliams prieglaudos, mokyklos ar instituto. Tik 1927 metais Kaune pradėjo veikti Lietuvos aklųjų sąjungos Aklųjų institutas (1927–1931 m.), Lietuvos akliams globoti draugijos Aklųjų institutas (1931–1940 m.).

Tam didelės įtakos turėjo Karo invalidams šelpiti komitetas. Rūpindamasis visais karo invalidais, jis neužmiršo ir tarp jų esančių kelių invalidų, kurie buvo pasiųsti į Latvijos aklųjų institutą mokytis. Svečiams iš Lietuvos viešnagė paliko didelį įspūdį ir jiems kilo mintis panašią akliams skirtą įstaigą įsteigti savo šalyje. Ypač didelį entuziazmą šios idėjos realizavimui parodė iš Latvijos grįžęs akklasis karo invalidas Pranas Daunys.

Gavus pritarimą iš kai kurių vyriausybės narių ir visuomenės veikėjų, buvo sudaryta steigiamoji Lietuvos aklųjų sąjungos komisija. Jos iniciatyva įvyko aklųjų suvažiavimas, kur numatytas ir aklųjų instituto įsteigimas.

Mokslas truko trejus metus. Aklieji mokėsi skaityti specialiu metodu ir iš tam tikrų knygų. To meto spaudoje apie tai buvo rašoma: „Jų raštas: išspausdinti pirštais apčiuopiami ženkleliai, sudaromi viso iš šešių taškelių, tik sustatomų įvairiu suderinimu. Aklieji skaito vedžiodami taip išspausdintas knygas pirštais. Taip pat specialiomis priemonėmis rašomomis mašinėlėmis jie ir rašo, ir patys spausdina savo knygas. Tokiu pat būdu sudaromos ir gaidų knygos“.

Gelbėjo amato išmanymas

„Buvo sakoma, kad kiekvienas kaimas turi savo keistuolį. Apie tai netgi buvo sukurta įvairių padavimų, pavyzdžiui, „Palangos Juzė“. Dažnai vidutinio psichikos sutrikimo žmonės turėjo gebėjimų vienoje ar kitoje srityse. Vieni prižiūrėjo sodus, kiti padėjo ūkyje. Būdavo sunkiau pritapti protiškai atsilikusiai merginai. Artimieji paprastai ją slėpdavo. Bet šeimos nariai vis tiek sugalvodavo, kad neįgalioji gali nudirbti nesudėtingus namų ruošos darbus. Prie bažnyčių būdavo įsikūrusios nedidelės prieglaudos, bet retai – skirtos neįgaliesiems arba protiškai atsilikusiems asmenims. Tad į prieglaudą tokių žmonių paprastai nesiųsdavo“, – pasakoja neįgalųjų istorija besidominti Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrijos „Viltis“ vadovė Dana Migaliova.

Tuo metu sąvoka „beprotybė“ apėmė kelias ligonių kategorijas: prie jų priskirti kartu ir sergantieji įvairiais psichiniais sutrikimais, ir sunkiosios rūšies „prigimti silpnapročiai“ (pvz., idiotai). Bendra vieniems ir kitiems buvo tai, kad visiems jiems būtinai reikalinga globa. Būtinios globos reikalingumas ir buvo tas kriterijus, į kurį atsižvelgus tam tikri psichinio defektingumo atsitikimai buvo registruojami kaip „beprotybė“. O lengvesni psichikos nukrypimai nuo normos (įvairios lengvos psichopatijos ir neurozės) ir lengvesnės prigimties silpnaprotystės formos „beprotystės“ į statistiką nepateko.

„Tokių stigmų, kokios yra dabar, anksčiau nebūdavo. Jeigu žmogus mokėdavo ką nors daryti, jo nuo visuomenės neizoliuo-

Statistika

- 1923 m. visuotinio gyventojų surašymo duomenimis Lietuvoje (be Klaipėdos krašto) gyveno apie 2,03 mln. gyventojų, iš jų miestuose gyveno 15,81 proc. arba 343,127 tūkst. visų gyventojų.
- 1923 m. visuotinio gyventojų surašymo metu Lietuvoje buvo įregistruota 3223 kur tieji, tarp jų 400 vaikų.
- Pirmasis visuotinis aklųjų surašymas parodė, jog Lietuvoje (be Klaipėdos krašto) gyveno 2 983 aklieji (iš 1333 vyrai (44,4 proc. visų aklųjų) ir 1 650 moterys (55,6 proc. visų aklųjų). 10 tūkst. gyventojų teko 12,8 aklųjų.
- Proto ir psichinė negalia. Visuotinio gyventojų sudarymo duomenimis, Lietuvoje (išskyrus Klaipėdos kraštą) iš 2 081 971 surašyto asmens 1 630 buvo bepročiai arba kiekvienam 1000 gyventojų teko 0,81 beprotis (per visuotinį gyventojų surašymą 1897 m. Kauno gubernijoje buvo 1,01 proc. bepročių). Oficialus skaičius ne visai atspindėjo realią padėtį, nes paaiškinimuose prie gyventojų surašymo buvo pažymėta, kad bepročiais buvo įregistruoti tokie asmenys, kuriems beprotybė buvo „gydytojų pripažinta“. Lietuvoje buvo nemažai tokių atvejų, kai asmenys su proto negalia nebuvo kreipęsi į gydytojus. Todėl to meto specialistai laikėsi nuomonė, jog 1923 m. Lietuvoje galėjo būti 4 281 arba 2,1 proc.

davo. Seniau būdavo labai daug rankų darbo: sukasti žemę, dalgiu pjauti žolę, kulti javus. Sunkius fizinius darbus jie galėjo dirbti ir būdavo laimingi dirbdami. Aš galvoju, kad neįgalųjų engimas prasidėjo jau sovietmečiu, kada juos pradėjo paiminėti iš šeimų ir uždarinėti į valdiškas institucijas, kai jie negalėjo lavintis, prarasdavo bet kokius įgūdžius. Uždaroje įstaigoje jiems būdavo nedėkinga aplinka. Blogesnė situacija būdavo su agresyviais psichikos ligoniais. Šiuos jau uždarydavo į psichiatrijos ligonines, kurių būdavo ir anais laikais“, – sako D. Migaliova.

Nepriklausomybės pradžioje kurį laiką Tauragės psichiatrinė ligoninė buvo vienintelė tokios rūšies ligoninė Lietuvoje. Ligoninės taisyklės skelbė, kad į ją pirmiausiai buvo priimami ligoniai, kurie „yra neramūs arba pavojingi aplinkiniams žmonėms“. Į ligoninę siunčiami sergantieji privalėjo pateikti dviejų gydytojų pažymą. Už neturtingus ligonius turėjo sumokėti savivaldybė arba įstaiga, iš kurios ligonis buvo kilęs. Tauragės psichiatrinėje ligoninėje vieno ligonio maitinimas per dieną kainavo apie 1 litą 80 centų, o jo išlaikymas per dieną bendrai – apie 5 eurus. Tačiau minėtoje gydymo sąlygos buvo labai sudėtingos.

Siekdama pagerinti tokių ligonių padėtį, Lietuvos vyriausybė 1928 m. liepos 30 d. išleido „Proto ligonių globos šeimynose statutą“. Dokumente nurodyta, kad „esami valstybinėje psichiatrinėje ligoninėje proto ligoniai tam tikros komisijos nutarimu gali būti atiduodanti apylinkės gyventojų šeimynoms globoti“.

Kaip nurodyta statute, vienai šeimynai galėjo būti atiduodama globoti ne daugiau kaip du ligoniai, kurie turėjo būti atitinkamos gydymo įstaigos žinioje. Vadovaujantis statutu, globėjas turėjo su globojamu ligoniu mandagiai elgtis, duoti tinkamą jo sąlygoms gyvenamą butą ir maistą. Duodamas darbas neturėjo būti sunkus arba toks, kuris galėjo pakenkti ligonio sveikatai. Bausiti ligonį ir jį prievartauti buvo draudžiama, už tokius veiksmus globėjas turėjo atsakyti bendrais įstatymais, o ligoninė turėjo teisės ligonį atsiimti.

Lietuvoje, išskyrus už nepriklausomybę kovojusius karius, ne iš karto susirūpinta ir asmenimis su fizine negalia. 1925 metais spaudoje buvo nurodyta, kad „luošųjų globa turi tikslą – kiek galima luošumą pašalinti ar tiek sumažinti, kad nelaimingas galėtų grįžti į savarankiškai dirbančiųjų eiles, išmokyti jam prieinamo amato su sumažintą naštą saviesiems, visuomenei ir visiems krašto gyventojams“. Todėl luošųjų globa tuo metu tapo socialiniu klausimu ir įgijo valstybinės reikšmės.

Tarp kitko

Dar 1922 m. rugpjūčio 29 d. priimtam „Karių pensijų įstatymo priede“ pateikta darbingumo sumažėjimo laipsniui nustatyti lentelė. Minėtame dokumente didelis dėmesys skirtas neįgalumui. Išskirtos net šešios neįgalumo kategorijos. Į kategorijas priskirti ligos ir kūno trūkumai, dėl kurių nustojama 100 proc. darbingumo ir reikalinga nuolatos turėti kitą žmogų patarnauti.

Žmonių su psichosocialine negalia orumas – visose srityse

Monika Nemanytė, VŠĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“

Šiais metais teko dalyvauti keliuose renginiuose, kurie buvo organizuojami įgyvendinant dvejus metus trukusį tarptautinį Europos Sąjungos remiamą projektą „Asmenų, turinčių proto ir (arba) psichosocialinę negalią procedūrinių teisių stiprinimas baudžiamojoje teisėje“. Šį projektą įgyvendino Ludwigo Boltzmanno žmogaus teisių institutas Austrijoje, Bulgarijos Helsinkio komitetas, Žmogaus teisių lyga Čekijos Respublikoje, Taikos institutas Slovėnijoje ir VŠĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“.

Psichosocialinę negalią turintys žmonės – pažeidžiami

Esu pacientė ir save laikau pažeidžiamos grupės atstove, nes daugiau kaip 20 metų sergu psichikos liga, 19 m. esu neįgali, priklausoma nuo gydytojų ir jų išrašomų vaistų. Supratimą apie tokių žmonių specifines reikmes turiu iš ilgametės psichikos sveikatos paslaugų vartotojos patirties, labiau ne iš teisinės, o iš praktinės pusės. Ką reiškia būti psichikos ligoniu?

Būti psichikos ligoniu reiškia žiūrėti televizorių ir matyti, koks esate smurtaujančis, pavojingas, kvailas, nieko nesugebantis ir išprotėjęs, NORS TOKS IR NESATE.

Būti psichikos ligoniu reiškia gyventi su nuolatine baime ir grėsme būti uždarytam bet kuriuo metu ir beveik be jokios priežasties.

Šiuos teiginius savo 1984 m. sarkastiškame rašinyje pateikė Rae Unzicker iš JAV, NARPA (National Association for Rights Protection and Advocacy, (liet. *Nacionalinė teisių apsaugos ir gynimo asociacija*) organizacijos.

Vyraujantis negatyvus požiūris daugiausia kyla dėl informacijos apie šią asmenų grupę trūkumo ir stereotipinių neteisingų nuostatų dėl šių asmenų „pavojingumo“ visuomenei.

Konferencijoje Vienoje – apie svarbius dalykus

Š. m. birželio 25 d. buvo surengta baigiamoji projekto konferencija „Orumas teisme“ (angl. *Dignity at Trial*) Vienoje, kurioje buvo pristatyti projekto rezultatai, t.y. išleistas leidinys anglų kalba, parengta metodologija, kuria visi penki projekto partneriai atliko tyrimus, aptarė nacionalines išvadas, parengė svarbiausias rekomendacijas ir nustatė gerosios praktikos kriterijus. Penkios studijos išnagrinėjo teisinius išteklius, jurisprudenciją, teisinę literatūrą ir ataskaitas, taip pat empirinių duomenų dokumentinius tyrimus. Tyrėjai atliko penkis interviu su skirtingų suinteresuotųjų grupių, dalyvaujančių baudžiamuosiuose procesuose, ekspertais ir iki 15 interviu su proto ir (arba) psichosocialinę negalią turinčiais asmenimis, kurie buvo baudžiamųjų procesų objektai, pasirenkę pasidalinti savo patirtimi.

Nesu teisininkė, bet turėjau idėją kaip „user contribution“, t.y. savo patirties sukaupusios ekspertės, indėlį šioje konferencijoje pristatyti paciento iš Olandijos, Pieterio Overduin sugalvotą būdą, kaip komunkuoti su policija ir jo raudonąją kortelę, kurią jis pavadino „Krizės kortelė“. Manau, kad panašią kortelę galėtų turėti asmenys, kurie

patenka į pažeidžiamo asmens sąvoką/apibrėžtį, taip pat jau turėję reikalų arba problemų su teisėsauga.

Pirmoje konferencijos Vienoje dalyje pasisakė teisininkai-ekspertai iš visų dalyvaujančių šalių, kurie pristatė savo šalių analizės ataskaitas, kurias parengė projekto pradžioje.

Po to darbo grupėse buvo suorganizuota diskusija, kurioje pasisakiau ir aš. Diskutuota apie tai, kaip identifikuoti įtariamuosius, turinčius proto ir (arba) psichosocialinę negalią. Jų susidūrimo su policija ar teismu atveju kyla didesnė rizika, tad kas gali padėti tokiems žmonėms?

Konferencijoje sužinojau keletą svarbių dalykų, kad:

- Neįgalumas neturi būti baudžiamas, o ligos bei sutrikimai turi būti gydomi.
- Europos komisija rekomenduoja, kad turi būti įgyvendinama pažeidžiamumo prezumpcija sunkiomis psichikos ligomis sergantiems asmenims.
- Būtina užtikrinti pažeidžiamų asmenų specialiąsias procesines teises, kurios susijusios su: teise į informaciją, teise į medicininę pagalbą, teise į advokatą, teise į privatumą ir su ikiteisminiu sulaikymu susijusias teises.
- Būtinai reguliarius specialistų mokymai, kurie padėtų geriau suprasti rizikas, su kuriomis susiduria ši tikslinė grupė: taip padidėtų gebėjimas sumažinti šias rizikas.
- Tikslas – ne atleisti asmenis su negalia nuo atsakomybės, o užtikrinti jiems lygybės ir nediskriminavimo principais grįstą teisingą teismą.
- Neturi likti uždarų įstaigų sunkių intelekto negalią turintiems asmenims, jiems turi būti paslaugos bendruomenėje.

Asmeninė patirtis

Kai buvo suteiktas žodis man, renginio dalyvius supažindinau su idėja, kurią pasiūčiau iš 2006 m. GAMIAN–Europe¹ (angl. *Global Alliance of Mental Illness Advocacy Networks*, Pasaulio psichikos ligų gynimo tinklų sąjunga) konferencijos.

Joje vienas rimtų problemų su policija dėl psichikos sutrikimų turėjęs asmuo Pieter Overduin (apie 20 metų sega maniagine depresija) pasiūlė kai kuriems pacientams turėti ir nešiotis su savimi raudonąją kortelę, kur būtų asmeniniai duomenys, patikėtinių adresai ir kita. P. Overduin Krizės kortelėje parašyta, jog daugiau informacijos galima rasti jo krizės plane. Šis planas yra dar išsamesnis, tai savotiškas žmogaus testamentas, kaip su juo turė-

tų elgtis aplinkiniai, policija, kam turėtų būti pranešta apie sulaikymą ir panašiai.

Patirtimi dalijamasi ir Lietuvoje

Igyvendinant šį projektą, Lietuvoje birželio 29 d. LRS kontrolierių įstaigoje buvo organizuotas seminaras, per kurį pristatytas atliktas tyrimas ir jau į lietuvių kalbą išverstas ir išleistas leidinys „Orumas teisme“. Renginyje man taip pat buvo skirta 20 minučių pasidalinti mintimis ta pačia tema kaip ir Vienoje bei praktinėmis priemonėmis, skirtomis palengvinti pirminį įtariamąjo pažeidžiamumo nustatymą.

Apibrėžimų, kas yra pažeidžiami asmenys, yra daug. Neįgalus asmuo įvardijamas kaip pažeidžiamas, o ar pažeidžiamas asmuo, kurio psichikos liga nėra tokia akivaizdi, matoma „plika akimi“, jis dar nėra neįgalus, tačiau turi psichiatrinę diagnozę, privalo gerti vaistus? Lietuvos specialistai (policininkai, teismų atstovai, prokurorai) taip pat išreiškė pageidavimą, kad būtų daugiau mokymų, kaip elgtis ir dirbti, susidūrus su asmenimis, kurie kartais gali neadekvačiai elgtis dėl savo psichikos arba proto sutrikimų. Minėti specialistai siūlo tobulinti teisinį reguliavimą, prašo tapinstitucinio bendradarbiavimo, psichologų, psichiatrų, socialinių darbuotojų, kitų specialistų pagalbos.

Kiek žinau, tokių mokymų iniciatyvų jau yra, taip pat ir metodikų. Vertėtų paminėti VU prof. Arūno Germanavičiaus parengtą leidinį „Pagalbos žmonėms, turintiems psichikos negalę, teikimo rekomendacijos policininkams ir greitosios medicinos pagalbos darbuotojams“. Labai išsamus šioje atsakaitoje nurodytas šaltinis – Dr. Jolantos Kanapeckaitės „Įtariamųjų psichikos trūkumų (sutrikimų) atskleidimas ir nustatymas“, kuriuo galima drąsiai remtis, susidūrus su pažeidžiamais asmenimis. Kai kyla klausimų, kaip atpažinti ir identifikuoti pažeidžiamą asmenį, svarbi, anot J.K., kiekviena detalė. Ši medžiaga parengta bendradarbiaujant su VŠĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“.

Deja, pareigūnams kyla sunkumų nustatant asmens pažeidžiamumą. Jiems problemiška įvertinti asmens psichologines būsenas, ypač pirminės apklausos metu. Iš žiniasklaidos esu daug girdėjusi, kad asmuo apibūdinamas pareigūnų kaip neadekvatus, kai yra labai akivaizdūs jo sutrikimai (pvz., nužudęs tėvą šoko, dainavo), bet juk būna atvejų, kai „iš akies“ pažeidžiamo asmens būklės nenustatysi, pvz., gal tuo metu jis tyli, elgiasi ramiai, protingai atsakinėja, bet jis girdi balsus, kurie ir privertė keistai ar nusikalstamai elgtis. Sveikinu kai kurių apklaustų specialistų požiūrį, kai jie sako: „kadangi jei žmogus nesako, tai nereiškia, kad jis neserga“. Vadinas, jie jau turi atitinkamų žinių ir žino, kad psichikos ligos gali būti „užsimaskavusios“.

Į ką turėtų atkreipti dėmesį policija?

Šio projekto lėšomis išleistame leidinyje „Orumas teisme“ pateikiamas kontrolinis sąrašas, kokie yra pirmieji požymiai asmens, turinčio intelekto ir (arba) psichosocialinę negalią ir į ką turėtų atkreipti dėmesį policija:

1. Ar apklausiamas asmuo geba suprasti sudėtingą informaciją ir išreikšti savo nuomonę?
2. Ar apklausiamas asmuo orientuojasi laike ir vietoje?
3. Ar apklausiamas asmuo kenčia nuo akiavaizdžių mąstymo sutrikimų (pvz., asmuo kalba gan nerišliai) ar emocijų [afektinių] sutrikimų (pvz., asmuo perdėtai reaguoja arba nerodo jokių emocijų)?

Taip pat aprašyta, kokius klausimus galima užduoti įtariamajam:

1. Ar asmuo gauna kokią nors profesionalią psichosocialinę paramą (jam paskirtas socialinis darbuotojas, globėjas, jis gyvena apsaugotame būste, dalyvauja profesinėje rehabilitacijoje/terapijos programoje)?
2. Ar galima paskambinti patikimam asmeniui ir taip gauti daugiau informacijos apie apklausiamą asmenį?

Galiausiai pateikiami kiti požymiai, kuriais galėtų remtis policija:

- Praeityje jau buvo apribota laisvė [atimta laisvė] psichiatriniame ligoninėje;
- Informacija apie ambulatorinį psichiatrinių gydymą;
- Jau yra psichiatrinis arba psichologinis kitų teismo procesų įvertinimas;
- Šiuo metu geriama vaistai;
- Asmuo patikrinimas, ar nevartojo narkotikų, alkoholio;
- Policijos kolegų ataskaitos apie ankstesnes oficialias veikas;
- Informacija iš giminaičių, artimų asmenų arba globėjų apie asmens negalią;
- Savižudybės bandymai.

Taip pat labai svarbu, kad pažeidžiami asmenys turėtų į ką kreiptis, ištikus nelaimei, t.y. susidūrus su policija, patekus į areštinę ar baudžiamojo proceso metu. Lietuvos teisininkai siūlo remtis EK Rekomendacija, kurioje pateikiamas terminas „tinkamas suaugusysis“. Jis reiškia giminaitį ar asmenį, turintį socialinių ryšių su pažeidžiamu asmeniu ir galintį bendrauti su institucijomis bei padėti jam pasinaudoti savo procesinėmis teisėmis. Ši sąvoka turėtų būti integruota į valstybių narių teisės aktus.

¹ *GAMLAN–Europe – tai įtakingas 1998 m. įkurtas tarptautinis pacientų organizacijų, kovojančių dėl psichikos sutrikimų patyrusių asmenų teisių, tinklas, veikiantis Europos lygiu, užsiimantis lobizmu, pacientų teisių gynimu, tyrimais, atstovavimu, vienijantis 53 asociacijas iš 25 šalių. Buvau GAMLAN–Europe valdybos, susidedančios iš 12 asmenų, narė, rinkta tris kadencijas iš eilės (2006–2012 m.).*

Vasaros užsiėmimai – gamtoje

Lina Jakubauskienė

Lietuvos sutrikusios psichikos žmonių globos bendrijos VŠĮ Pagalbos ir informacijos šeimai tarnybos lankytojai vasarą laiką leido ne tvankiose patalpose, o gražioje gamtoje, prie Vilniaus esančiose paežerėse.

Pasak tarnybos lankytojo Sergejaus, tokie užsiėmimai visiems labai patiko. Užsiėmimai vyko prie Salotės, Gilužio ir Tapelių ežerų. Visi kartu žaidė įvairius žaidimus, sportavo, žaidė kamuoliu, badmintoną, tinklinį, maudėsi. „Visiems labai patiko. Tai – visai kas kita, negu būti patalpose. Vasara, karšta, norisi gamtos“, – sako Sergejus.

Jam pritaria Vladas – užsiėmimai gamtoje karštą vasarą tikra atgaiva. „Labai graži Lietuvos gamta, šalia Vilniaus turime puikių ežerų. Išsiruošdavome prie jų iš pat ankstauro ryto. Iš anksto pasiruošdavome užkandžių, kad galėtume prabūti visą užsiėmimams skirtą laiką“, – pasakoja Vladas.

Labiausiai jam patiko žaisti kamuoliu, kitus vadovo Dariaus pasiūlytus žaidimus. „Nuostabu, kad nereikėjo sėdėti patalpose. Klausėmės muzikos, bendravome“, – sako Vladas.

Tatjana taip pat džiaugėsi, kad galėjo išeiti į gamtą. Pasak moters, ne visada pati išsiruošia pabūti lauke. Pasiruošti užkandžiai buvo kur kas skanesni negu valgant namuose. Jai taip pat patiko muzika, kurios visi klausėsi gamtoje.

Pasak Lietuvos sutrikusios psichikos žmonių globos bendrijos socialinės darbuotojos Vilmos Kunšmonaitės, karštą vasaros dieną, kai patalpose – tvanku, užimtumas gamtoje žmonėms yra tikra atgaiva ir poilsis.

Meno plenere gimė gausybė originalių darbų

Lina Jakubauskienė

Jau tradiciškai rugpjūčio pabaigoje Lietuvos sutrikusios psichikos žmonių globos bendrija Šventojoje organizavo respublikinį meno plenerą, skirtą asmenims, turintiems psichikos ir emocinių sutrikimų. Jame dalyvavo 18 negalią turinčių žmonių iš visos Lietuvos.

Meno terapija – būdas sveikti

Seniai žinoma, kad menas veikia kiekvieno žmogaus sielą. Kuriantis meną žmogus tampa sveikesnis, negalia bent trumpam atsitraukia. Kaip žinia, net ir šiuolaikinėje visuomenėje psichikos negalią turintys žmonės vis dar ženklina

stigma, jie neturi tokių kūrybinės saviraiškos erdvių kaip sveikieji asmenys, į jų kūrybą žiūrima pasyviai ir skeptiškai, nors šie žmonės geba sukurti originalių meno kūrinių. Tai pademonstravo ir šiųmetis meno pleneras Šventojoje.

Specialistų teigimu, meno terapija – puiki priemonė kryptingai psichikos negaliųjų socialinei integracijai. „Plenero tikslas – skatinti negaliųjų saviraišką ir kūrybiškumą, meno terapijos pagalba didinti savarankiškumą ir įgalinimo laipsnį, plačiau informuoti visuomenę apie psichikos negalią turinčių asmenų galimybes“, – sako Lietuvos sutrikusios psichikos žmonių globos bendrijos projektą vykdytoja Jurgita Gračiovienė.

Jos teigimu, plenero dalyviams Šventojoje suteiktos reikalingos erdvės ir priemonės kūrybiniam procesui. „Visiems pateiktos užduotys sukurti bent po vieną unikalų dailės kūrinių ir jį pristatyti. Numatėme ir seminarus, kur susirinkusieji įgijo naujų žinių apie meno terapiją, jos gydomąjį poveikį žmonėms, turintiems psichikos sutrikimų“, – kalba J. Gračiovienė.

Sugalvoja vis naujų dalykų

Jau ne pirmus metus meno plenero dalyviams užsiėmimus rengia Palangos Stasio Vainiūno meno mokyklos dailės pedagogė Rasa Užpelkytė. Patyrusi specialistė kiekvie-

ną kartą stengiasi pasiūlyti ką nors naujo, originalaus, dar neišbandyto.

„Apie būsimą plenerą, jo programą pradėdavo galvoti gerokai iš anksto, suku galvą, ką pasiūlyti atvykusiems žmonėms. Pati tapau, todėl kai kurios idėjos kyla iš savos patirties. Technikų pasirenku ir iš interneto, be to, dirbu su vaikais, kai kurios mintys – iš ten. Kuriant gamtoje, norisi, kad ji ir būtų pagrindinė tema, kad gamta savotiškai perspintų su žmonių gyvenimais“, – sako R. Užpelkytė.

Šiais metais pasirinkta meno plenero tema – „Tiltas tarp vidinio ir išorinio pasaulio“. „Norėjosi, kad meno plenero dalyviai ne tik kurtų, bet ir atsipalaiduotų, įsigilintų į save. Pirmąją dieną visi drauge keliavome prie jūros, pasirinkome įvairių gamtinių medžiagų. Sugrįžę drauge piešėme atviroje erdvėje. Išsivyniojome didelį popieriaus lapą, ant pagaliukų prisirišome šakelių, augalų, medžiagos gabalėlių ir tokiais improvizuotais teptukais tapėme įvairiausias abstrakcijas, piešėme linijas, taškėme. Ilgas piešinys – tai lyg tiltas, savotiškas simbolis, vedantis savęs link“, – pasakoja R. Užpelkytė.

Dar viena originali technika, kurią išbandė meno plenero dalyviai, – kolografija. „Ant kartono klijavome virveles, pagaliukus, medžiagos gabalėlius ir pan. Vėliau viską užtepėme aliejiniais dažais ir spaudėme klišes. Išėjo labai originalūs ir gražūs darbai, kuriais visi nuoširdžiai pasidžiaugėme“, – kalba dailės pedagogė.

Taip pat meno plenero dalyviai išbandė tapybą ekologiškais, su vandeniu sumaišytais dažais. Visus labai sudomino ir „sapnų gaudyklės“ gamybos procesas. Plenero dalyviai piešė ant stiklo naudodami koliažą, mišrią techniką.

Pasak R. Užpelkytės, meno plenero tikslas – ne tik kūryba, saviraiška, bet ir sveikatinimas. „Daug kas negali išreikšti jausmų žodžiais, menas, kūryba tam – puiki priemonė. Be to, žodis gali sužeisti, o menas – niekada. Čia galima išlieti netgi pyktį, tai nieko neužgaus“, – kalba dailės pedagogė.

Jos teigimu, šiemet plenero dalyviai buvo itin stiprūs, patyrę. „Kaip tik tiems, kurie atvyksta ne pirmą kartą, kurie turi patirties, ir parengiau šių metų programą. Baiminausi,

kad naujokams kai kas bus per sunku, kad jie atsisakys daryti vienus ar kitus darbus. Tačiau tokių žmonių nebuvo. Nors technikos buvo sudėtingos, visi kūrė, stengėsi. Puiku, kad plenero dalyvių kvalifikacija tampa vis aukštesnė“, - džiaugiasi R. Užpelkytė.

Visus džiugino ir tai, kad visi meno plenero dalyviai buvo draugiški, stengėsi vieni kitiems padėti, patarti. Nepasitaikė jokių konfliktų ar nesusipratimų.

Su meno plenero dalyviais taip pat dirbo ir Palangos tradicinės tekstilės mokymo centro dėstytoja, Palangos moksleivių klubo dailės pedagogė Diana Rakauskienė. Ji turi patirties dirbdama tiek su vaikais, tiek ir su suaugusiais.

„Patiko, kad pleneras buvo puikiai organizuotas, visi žmonės – labai geranoriški, priimančys bet kokias idėjas, keisčiausias pasiūlytas technikas. Visi labai lengvai pasidavė meninėms provokacijoms, noriai dirbo, mo-

kėsi. Tokiu būdu atsiskleidžia kiekvieno individualūs talentai“, - kalba D. Rakauskienė.

Skirstėsi laimingi

Visi kalbintieji meno plenero dalyviai teigė įgiję naujų žinių, pasisėmę geriausių emocijų visiems metams. Trečią kartą plenaryje dalyvavusi Virginija Beniušienė pabrėžė, kad į plenerą visada smagu atvykti, čia gera susitikti pažįstamus žmones, pamatyti naujus veidus.

„Mokytojai kaskart nustebina pasiūlydami įvairias technikas. Taip daug smagiau. Patiko taškyti, braižyti ant didelio popieriaus ritinio – tai išlaisvina emocijas. Patys gaminome trafaletus iš įvairių atliekų – šiaudelių, skudurėlių, pinigėlių, kuriuos paskui spaudėme ant popieriaus. Išėjo nepaprastai įdomūs darbai. Labai patiko ir piešti su klijais, išbandyti kitas techni-

kas. Džiaugiuosi, kad labai turiningai praleidome laiką, bendravome it viena šeima, patyrėme daug gerų emocijų“, - kalba moteris.

Tradiciskai kompanijos siela tapo Marina Bakienė iš Naujosios Akmenės. Kūrybinga moteris pasidžiaugė, kad plenaryje išmoko naujų technikų, pasisėmė žinių. „Vadovės deda labai daug pastangų, moko mus kurti grožį tarsi ir iš nieko. Nė vienas pleneras nebūna vienodas, ir šįkart mums pasiūlyta daug naujienų“, - kalba moteris.

Marinai patiko ir itin draugiška, atpalaiduojanti aplinka, graži gamta, pajūrio oras. „Norėjosi kurti gamtos motyvais. Šventosios aplinka visada įkvepia“, - sakė jau ketvirtąjį kartą meno plenaryje dalyvavusi M. Bakienė.

Ne naujokė plenaryje buvo ir Nijolė Rapalienė. Ji sakė, jog tradicinio kasmetinio meno plenero visada laukianti, vyksta čia lyg į šventę. „Visada išmokstame ką nors naujo, išbandome naujas technikas. Susitikę visada glėbesčiuojamės – tarsi giminės“, - pasakoja moteris.

Jai labai patiko piešti ant didelio lapo, o kurdama kolografijos technika, ji rinkosi gamtos motyvus: išdėstė smėlį, saulę, debesis. „Gamta čia tokia graži, kad ją norisi atkartoti. Nemėgstu abstrakcijų, mėgstu kurti realius vaizdus, tai, ką matau. Nors, ko gero, teks priprasti ir prie abstraktesnių piešinių“, - šypsosi N. Rapalienė.

Visiems plenero dalyviams įteikti pažymėjimai, o neįgalųjų sukurti darbai bus eksponuojami Lietuvos sutrikusios psichikos žmonių globos bendrijos būstinėje.

Jurgitos Gračiovienės nuotraukos

**Lietuvos sutrikusios
psichikos žmonių
bendrijos žurnalas
„Globa“**

Rėmėjai:

Redaktorė
Lina Jakubauskienė
Tel. 8 699 788 27
globa.redaktore@gmail.com

Dizainerė
Ilona Chmieliauskaitė

Redakcijos adresas:
Viršuliškių g. 34,
LT-05 110 Vilnius.
Įmonės kodas 291942170

Tiražas 500 vnt.

Spausdino
UAB „Baltic digital printing“

ISSN 2335-8572

9 772335 857000

